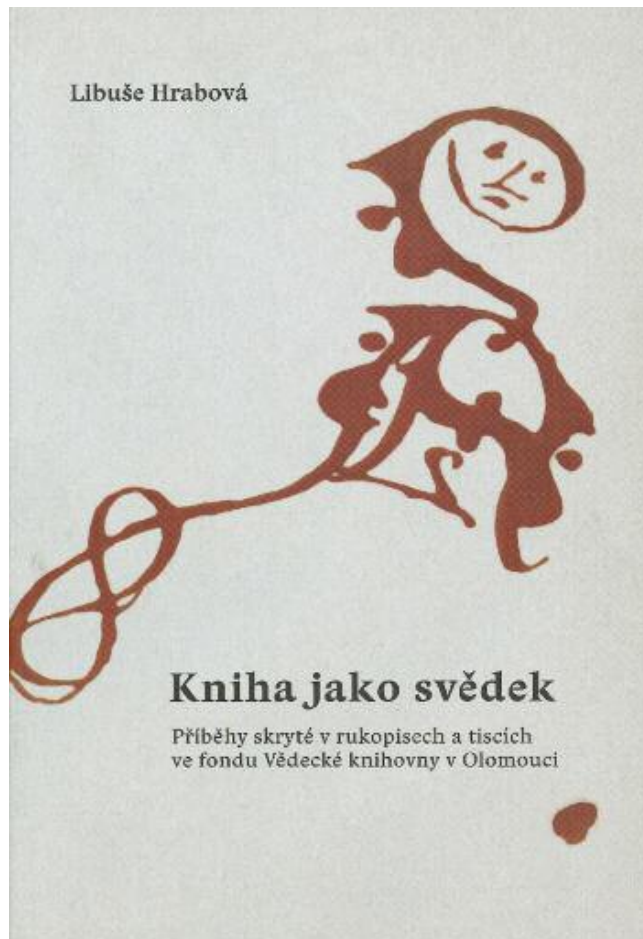

HRABOVÁ, Libuše. *Kniha jako svědek: příběhy skryté v rukopisech a tiscích ve fondu Vědecké knihovny v Olomouci. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta; Vědecká knihovna v Olomouci, 2018. ISBN 978-80-88278-12-2, 978-80-7053-323-9.*

V roce 2018 vydala profesorka Libuše Hrabová publikaci, která úzce souvisí s dvěma institucemi, s nimiž spojila svoji profesní dráhu – s Univerzitou Palackého v Olomouci a s Vědeckou knihovnou tamtéž (dále VKOL). Na univerzitě profesorka po několik let vedla seminář „Z pokladů Vědecké knihovny v Olomouci“, v němž se studenty rozebírala příběhy spojené s vybranými svazky z uvedeného fondu. V představované knize, kterou dle svých slov psala jako poděkování VKOL, přiblížila sedm z těchto příběhů, které sama zpracovala. Její texty se v některých případech týkají samotných rukopisů a tisků, jindy jsou olomoucké knihy spíše určitým zdůvodněním, proč vyprávět příběh v jejich pozadí, který se svazky souvisí více či méně volně.

Úvod útlé publikace se věnuje neobvykle širokému tématu. Čtenářům jsou v něm v obecných rysech přiblíženy dějiny šíření informací od samotného vzniku písma. Autorka pojednává hlavně o situaci v Českých zemích, v nichž se pochopitelně zaměřuje především na Olomouc. V druhé polovině úvodu je řeč o tom, jakým způsobem lze využít knihu jako historický pramen, resp. které všechny části knihy mohou vypovídat o její historii. Zmíněny jsou možnosti výzkumu pergamenu či papíru, vazby, ilustrací a především zásahů majitelů knih do příslušných svazků.

Hned první ze sedmi kapitol považují za nejzajímavější. Hlavním tématem příspěvku není rukopis z poloviny 15. století *O připravování srdce*, ani jeho autor zvaný Hugo, ale písař a pravděpodobně též překladatel titulu z latiny do češtiny – Mach z Hnojic. Ve fondu VKOL se nachází jak latinská, tak česká verze knihy psaná jeho rukou. Oba rukopisy jsou doplněny Machovými osobními poznámkami, které nám přinášejí informace o jeho životě i o tématech, nad kterými přemýšlel. Jedná se o metodologicky velice inspirativní ukázkou využití provenienčních poznámek v knize, kdy postupně odhalujeme nejen zásadní události z života jinak neznámého středověkého jedince, ale i jeho vnitřní svět. Mach někdy komentoval text, který opisoval, a dozvídáme se tak, zda s uvedenými myšlenkami souhlasil, či nikoliv. Jindy zaznamenával úvahy, které s textem rukopisu vůbec nesouvisely. Díky tomu se např. seznámíme s jeho názory na krále Albrechta Habsburského či později na Jiřího z Poděbrad. Rukopisy však nejvíce rezonuje opakující se motiv pisatelova pocitu osamocení. Libuše Hrabová se zde Machovi z Hnojic nevěnovala prvně – text o něm publikovala již v časopise *KROK* v roce 2012.¹ Publikace *Kniha jako svědek* přináší přepracovanou studii, ovšem i po několika letech od její první verze můžeme s autorkou souhlasit, že se stále jedná o dosud nedocenenou autentickou zprávu „o existenciálním dilematu vzdělance před půl tisíciletím“ (s. 39).

Druhá studie je naopak v rámci české knihovny poměrně klasická. Ve VKOL se nachází sedm tisků pocházejících z prostějovské tiskárny Jana Günthera (zemř. 1567) a Kašpara Aorga (asi 1500–1562) z let 1544–1553. Jejich dílna a osudy obou tiskařů jsou předmětem uvedeného příspěvku, v němž je pojednáno o seznámení obou mužů v Norimberku, o jejich společném působení, které pokračovalo v Prostějově, i o samostatné Aorgově živnosti poté, co Günther odešel do Olomouce, kde si založil novou tiskárnu. O „zlaté době“ prostějovského knihtisku je řeč až do zániku dílny po smrti

¹ HRABOVÁ, Libuše. Sám v kruté době. *KROK: Kulturní revue Olomouckého kraje* 9, 2012, č. 1, s. 40–45.

Kašpara Aorga roku 1562. Za „zlaté“ autorka zmíněné období označuje mj. proto, že oba tiskaři svobodně volili publikace, které tiskli, bez ohledu na jejich téma a na konfesijní příslušnost autorů.

Třetí příspěvek je vystavěn okolo vydaného dopisu Ulricha von Huttena (1488–1523) z roku 1519, který byl reakcí na list Willibalda Pirckheimera obsahující kritiku Huttenova díla *Aula*. Hutten v dopise obhajoval své stanovisko oproti názoru staršího humanisty, který mladému autorovi doporučoval, aby nemyslel na dvorskou službu, ale věnoval se v budoucnu více Múzám. Z této korespondenční výměny názorů je zjevné, jak byly úvahy zaalpských vzdělanců ovlivněny myšlenkami vzešlými z renesanční Itálie. Je též zajímavé pozorovat, nakolik si pisatelé listů dosud neuvědomovali význam počinající reformace a potažmo Martina Luthera.

Čtvrtá kapitola pojednává o lékaři Tomáši Jordánovi z Klausenburku (1540–1585) a jeho balneologické příručce *O vodách hojitedlných neb teplícech moravských*. Tomáš Jordán působil v druhé polovině 16. století jako moravský zemský lékař a výzkumu moravských léčivých vod zasvětil deset let života. Příspěvek Libuše Hrabové nás seznamuje s Jordánovým výzkumem a prací na představovaném díle, s některými dobovými moravskými lázněmi, ale také s Jordánovým životopisem Gustavem Gellnerem, který vydal jeho biografii v roce 1936.² Vyprávění má však přesah až do roku 2001, kdy zemřel Gellnerův syn Jan, letec v RAF za druhé světové války. Autorka svůj text zakončuje myšlenkou, že by všem zmíněným mužům (tedy Jordánovi a oběma Gellnerům) měla být v budoucnosti věnována větší pozornost. Minimálně v případě Tomáše Jordána se tak již stalo, a sice v roce 2018, kdy David Tomíček vydal článek právě o představovaném balneologickém díle.³

V dalším příspěvku se autorka dostává k jedné ze svých dalších specializací, kterou jsou dějiny Polabských Slovanů. Vztah k fondům VKOL je zde poměrně volný. S ohledem na drobnou knížku z roku 1771, o které Hrabová sama píše, že „není z knihovnického hlediska vzácná“ (s. 73), je zde prezentována změna pohledu jazykovědců na slovanské jazyky na počátku 18. století. Publikace *Historia studii etymologici linguae Germanicae* byla sepsána Johannem Georgem Eccardem (1674–1730), sekretářem Gottfrieda Wilhelma Leibnize. Příspěvek představuje život těchto dvou mužů a jejich přístup k jazykovědě v kontextu dobových okolností. Eccard s Leibnizem byli „objeviteli“ jazyka vesničanů, který byl ještě na přelomu 17. a 18. století užíván v malé, izolované oblasti mezi Hannoverem a západním břehem Labe. Jazyk Drevanů, jak si říkali, byl na konci 17. století místními úřady potlačován, ovšem právě tyto zákazy upozornily učence na jeho existenci. Později to vedlo k vzniku několika slovníků drevanštiny, díky kterým je jazyk dodnes známý, ačkoliv se již neužívá. Jeden z těchto slovníků obsahuje i představovaná Eccardova kniha.

Podnětem k sepsání šestého příspěvku byl svazek *Prešpurských novin*, konkrétně jejich čísel 3–52 z roku 1784, který je uložen ve VKOL. Zmíněné periodikum vycházelo v Prešpurku v českém jazyce ještě dříve než všeobecně známé *Krameriovy C. a k. vlastenecké noviny* v Praze. Autorka se v textu zabývá historií *Prešpurských novin*, osobnostmi jejich redaktorů Štefana Lešky (1757–1818) a Jána Vyskydenského (1761–1834) a také obsahem novin. Mj. na příkladu novinek o pokusech s balonovým létáním prezentuje širší témata, kterým byly věnovány stránky tohoto nepříliš známého periodika.

Poslední kapitola představované publikace se zabývá konvolutem čtyř čarodějných rukopisů, který vznikl v první polovině 16. století. Příspěvek je ze všech nejosobněji laděný, protože se v něm autorka věnuje i otázce, jak se právě s touto rukopisnou knihou v 70. letech 20. století seznámila, jak byl rukopis tehdy „objeven“ a jaký zájem od té doby vzbuzoval. Libuše Hrabová se zabývá původem a překlady jednotlivých děl, řeší, kdy byly sepsány kopie uložené ve VKOL, jaké další kopie existují, případně kteří historikové se jejich výzkumem zabývali. Autorka vždy barvitě popisuje kontext vzniku jednotlivých rukopisů, proto např. v souvislosti s druhým z titulů poměrně detailně představuje monoteistické pochybnosti z Harránu v dnešním Turecku.

Obširně zasazený do politických a kulturních reálií dob, o nichž je řeč, byly však všechny kapitoly knihy. Díky tomu mohou tato pojednání zaujmout čtenáře nejrozličnějších zájmů a zaměření, kteří se tak na pozadí příběhů olomouckých knih seznámí s nečekanými tématy, jako např. se vznikem balneologie, s pozapomenutým slovanským kmenem Drevanů nebo s vyznavači neobvyklého monoteistického náboženství v raně středověkém Harránu.

Osobní vztah autorky ke knihám, o kterých pojednává, je očekávatelný vzhledem k spíše esejistické koncepci knihy. Ta je snad také důvodem faktu, který lze přece jen poněkud vytknout. Citace odborné literatury, z níž profesorka Hrabová čerpala, jsou v textu uváděny pouze v některých případech. Obzvláště při zasazování příběhů do širších souvislostí, které jinak hodnotím velice pozitivně, se pouze málokdy dozvídáme, odkud informace pocházejí. I tehdy, kdy literatura uvedená je, se mnohdy jedná o tituly relativně starého data vydání, které by leckdy pro základní představu o tématu mohla doplnit alespoň citace relevantních pasáží *Encyklopedie knihy* Petra Voita⁴ či dalších přehledových titulů. Kromě této výtky je však publikace *Knihy jako svědek* zajímavým počinem, který prezentuje různé pohledy na knihu jako předmět výzkumu, a ukazuje tak několik více i méně obvyklých směrů, kterými se může knihovědný výzkum ubírat.

Mgr. Klára Andresová

² GELLNER, Gustav. Tomáš Jordán: K 350. výročí jeho smrti. *Časopis Matice moravské* 60, 1936, s. 85–140, 315–364.

³ TOMÍČEK, David. Dieta a lázně, lázně a dieta. Spis *O vodách hojitedlných neb teplícech moravských* Tomáše Jordána z Klausenburka a česky psané dietetické spisy předbělohorské doby. In: BLAŽEK, Libor (ed.). *Brno v minulosti a dnes: příspěvky k dějinám a výstavbě Brna 31*. Brno: Archiv města Brna, 2018, s. 11–22.

⁴ VOIT, Petr. *Encyklopedie knihy: starší knihtisk a příbuzné obory mezi polovinou 15. a počátkem 19. století*. Praha: Libri ve spolupráci s Královskou kanonikou premonstrátů na Strahově, 2008.